

A szlavoniai lizstharmentos erdők kérdéseihöz.

Írta: Dr. Tuzson János egyetemi tanár.

Az Erdészeti Lapok legutóbbi számában (113. old.) össze van foglalva főbb vonásokban mindaz, amit az ott leírt hazai tölgyes erdőkben, ezek lizstharment betegségére vonatkozólag meg lehetett állapítani, valamint az is, hogy miként lehet a baj ellen a legcélszerűbben védekezni.

A megállapítások tavaly ősszel történtek és azóta csak egy tél telvén el, az ott leírtakhoz újabb adatokat legfeljebb csak annyiban kapcsolhatok, hogy azóta a gróf Károlyi Lajos-féle erdői uradalomtól azt az értesítést kaptam, hogy a lizstharmentgombától az ottani tölgyesek szintén a nyirkosabb talaju foltokon szenvedtek erősebben. Tehát éppen úgy, amint egyes más esetekre az idézett cikkben is ki van emelve. Egyebekben e fontos erdőgazdasági probléma részletes megoldásához csakis az érdeklődés általánosabb felébredése és az ország minden részére kiterjedő figyelem mellett várhatók újabb és újabb adatok és eredmények. Erős a meggyőződésem, hogy azok szem előtt tartásával, amik áttekinthetőség okából tömören és röviden az előbb említett cikkben le vannak írva, és az újabb és újabb esetek helyes megítélése mellett, a baj leküzdése, a nagyarányú károk elkerülése és egészséges tölgyes erdők nevelése kitarató munkával kétségtelenül sikerülni fog.

Eziránt biztosítékot nyújt az illetékes vezető szakkörök élénk érdeklődése és a selmeczbányai erdészeti kísérleti állomás körültekintő munkássága is.

A magam részéről a jelen közleményben csupán az előbbi cikkben a szlavoniai tölgyes erdőkről írottakhoz kell hogy egy pótlással és helyesbitéssel hozzájáruljak. Nevezetesen e tölgyeseknek u. n. „fehérfáju“ fafajai között a *Fraxinus excelsior*-nak oly nagy jelentősége és fontossága van, hogy ennek a cikkemből történt kimaradása, ha ezt itt legalább pótlólag nem hangsúlyoznám, annak lényeges hiányát képezné. Ezt a fajt a lizstharment veszedelem csökkentése okából ajánlott elegyítéshez feltétlenül és elsősorban kell használni. Ehhez kétség nem fér és nem férhetne a

hozzáértő szakférfiak előtt még abban az esetben sem, ha czikkemből kimaradva, azt pótlólag sem emliteném.

Hogy azonban ezt itt ennek daczára is külön hangsulyoznom kellett, annak az az oka, mert egy a Morovié melletti erdőrészekben szedett kőrishajtás kapcsán a *Fraxinus ornus* (virágos kőris) is bekerült a jegyzékembe és éppen mint feltűnő adatot a czikkembe is felvettem a 116. és a 121. oldalon. Ez által a véletlen szövegezés által most már félreértés lehetett volna abban az értelemben, mintha a *Fraxinus excelsior*-t egyáltalában nem tartanám fontos, odaváló fának, aminek tehát éppen az ellenkezőjét kell hangsulyoznom.

Ennek a pótlólagos megjegyzésnek kapcsán rá kell térnem a *Fraxinus ornus* kérdésére és arra is, hogy van-e valóban virágos kőris a szóban levő erdőkben.

Az a leveles ág, amelyet ott szedtem és amely az egyetemi növényrendszertani intézet herbáriumában van, mindenben a *Fraxinus ornus*-ra vall. A levélkéek csekély száma (9), azok széles és elül lekerekített volta, a rügyek szürkésege a *Fraxinus ornus*-t sejtetik. Csupán a levél szegélye valamivel mélyebben fogazott, mint ahogy az utóbbi fajon szokott lenni. Nekem az adat fontos volta, ami különösen a *Fraxinus excelsior*-nak a czikkből való kimaradása következtében válik súlyossá, akkor ötlött szemembe, amikor a cikk nyomtatásban állt előttem és amikor egyuttal Roth Gyula erdőtanácsos ur kérdést intézett hozzám, hogy vajjon valóban *Fraxinus ornus*-ágakat szedtünk-e Morovié mellett?

Ekkor fogtam hozzá a levelek tüzetesebb, a kézikönyvekben és flóraművekben megszokott körülírások határain kívül eső, részletesebb megvizsgálásához. Főleg pedig az ereket viszonyait vizsgáltam, mert ismeretes, hogy a levélerezet igen sok esetben nagyon fontos és állandó ismertető jeleket szolgáltat.

Ez beigazolódtott a *Fraxinus ornus* és *Fraxinus excelsior* fajokra vonatkozólag is, amennyiben a kettőnek kifejlett levelén az ereket között igen jól megállapítható és teljesen megbízható különbség van. Míg ugyanis a *Fraxinus excelsior* levelének alsó oldalán csak a főér és a szárnyasan futó másodrendű erek domborodnak ki a lemez szövetéből, a harmadrendűek pedig a lemez szövetébe vannak beágyazva és mint sötét színű vonáskákból álló hálózat láthatók, melyben a legfinomabb elágazások rendszeren sötét pontocskában

végződnek, addig a *Fraxinus ornus* leveleinek alsó oldalán az összes erek, még a legiinomabbak is, a lemez szövetéből kidom-borodva kuszálódnak össze-vissza, amint azt a 1. és 2. sz. ábra mutatja.

Nem akarok itt ama szövettani okok részletes tárgyalásába bocsátkozni, amelyek ezt előidézik, csupán azt említem meg, hogy a *Fraxinus ornus* levélereit sokkal több szilárdító szövet veszi körül, mint a *Fraxinus excelsior* ereit.

Sajátságosnak látszik, hogy ezt a kitünő ismertető bélyeget olyan esetekre, mint amilyen a mi esetünkben is fenforgott, t. i. amikor sem virágzat, sem terméságazat rendelkezésre nem áll, eddig a levélkulcsok és dendrologiák nem ismertetik. Legalább az általam átnézett művek nem.*) Ennek okát kétségtelenül abban kell keresnünk, hogy a kettő két külön sectióba tartozó, egymással közletről nem rokon faj, amely között a virágzatban, termésben, termetben, levélalakban, a levélkék számában, a rügyek színében stb. általában oly nagy különbségek hozhatók fel, hogy feleslegesnek tartották további különbségek után kutatni. Holott a levélalak, a levélkék száma és a rügyek, éppen a szlavoniai esetben, nagyon is bizonytalan alapot nyújtanak a meghatározáshoz.

Csupán *Ettingshausen*-nek *Die Blattskelete* (1861) cz. munkájában találtam röviden megemlítve, hogy a *Fraxinus ornus* levélerei „scharf hervortretend“, a *Fraxinus excelsior*-éi pedig

*) *Frank A. B.*: Pflanzen-Tabellen, 1869. 160. old.

Nördlinger: Deutsche Forstbotanik II., 1876. 29. és 39. old.

Hempel G. u. *Wilhelm K.*: Die Bäume u. Sträucher 1889. 115. és 120. old.

Dietz S.: Rügy- és Levélkulcs. 1882. 86. old.

Köhne E.: Dendrologie, 1893. 508. és 513. old.

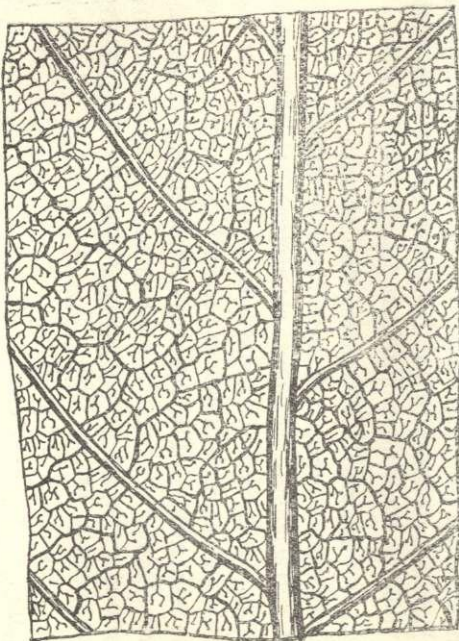
Solleder: Syst. Anat. d. Dicotyledonen, 1899. 589. old. — Ergänzungsband, 1908.

Lingelsheim A.: Vorarbeiten zu einer Monographie der Gattung *Fraxinus*. Botan. Jahrb. für Systematik etc. 40. 1908.

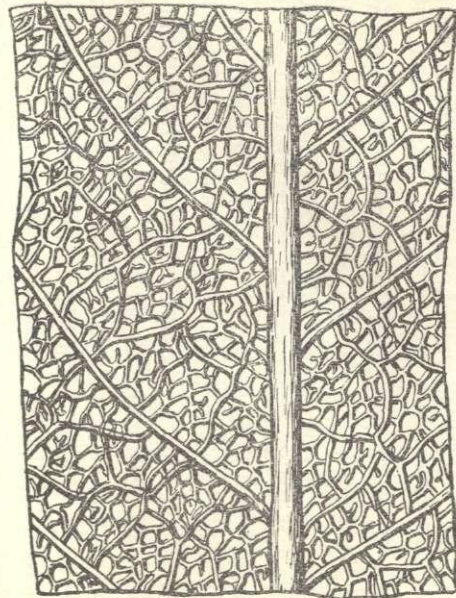
Tőkés L.: Levélkulcs. 1908. 59. old.

Fekete L. Mágocsy-Dietz: Erdészeti Növénytan, II. 1896. 1076. és 1081. old.

Itt a *Fraxinus ornus*-nál „később... átlátszó“ erekről van szó, amit legalább is a herbárium példányokról és a *Fr. excelsior*-al szemben nem lehet kiemelni, mert utóbbinak levélerezete sokkal áttetszőbb.

1. ábra.

2. ábra.

1. A *Fraxinus excelsior* L. levelének alsó oldala. — 2. A *Fraxinus ornus* L. levelének alsó oldala kiemelkedő erezettel. Mindkettő kézi nagyítással vagy élesebb szabad szemmel is látható.

„wenig deutlich hervortretend“. Ez a két kitétel azonban nem egészen tiszta, magam is csak utólag a leirt különbség felismerése után kölcsönöztem ezeknek nagyobb jelentőséget; alapjában a „hervortretend“ és „wenig deutlich hervortretend“ kifejezéssel szersző csak olyasfélét akart mondani, hogy „szembetűnő“ és kevésbé „szembetűnő“, mert ha nem így volna, akkor a *Fr. excelsior*-ra nem írta volna, hogy „wenig deutlich“, mert ezen a levélerek egyáltalában nem emelkednek ki. Az *Ettingshausen* idevonatkozó levélváz-ábráiból sem állapítható meg egyéb. Az egy évvel később kiadott levélkulcsából pedig *Ettingshausen**) még ezt a jellemzést is kihagyta.

A moroviçi kőrisfák leveles ágát csakis a leirt erezetbeli különbség alapján sikerült biztosan meghatároznom, úgy, hogy gyűjtött anyagom alapján most már egészen kétségbe kell vonnom, hogy azokban a tölgyerdőkben virágos kőris volna. Nincs kizárva, de bizonyíték nincsen rá.

Mindamellet az ottani sajtóságos levelű *Fraxinus excelsior* nem lehet azonos a mi közönséges kőrisfánkkal, illetőleg majdnem bizonyos, hogy ennek egy, a közönségestől eltérő alakjával van dolgunk, amelyet minden bizonynyal külön név is illet meg. A növény összes részeinek, virágának, termésének stb. ismerete nélkül azonban ez a kérdés nem oldható meg. Talán módja fog azonban akadni még az idei tenyészeti idő lefolyása alatt annak, hogy a hiányzó adatoknak is birtokába jussak.

A tölgylisztharmat és az ellene való védekezés.

Nagy érdeklődéssel olvastam dr. Tuzson János egyetemi tanár urnak az Erdészeti Lapok márczius 15-iki számában megjelent, a földmivelésügyi miniszter urhoz intézett jelentését a tölgylisztharmat károsításáról a vinkovcei, lippai és gödöllői kincstári erdőbirtokokon.

A tölgylisztharmat ugyanis a mi városunk tölgyerdejében is fellépett s igen nagy aggodalommal töltött el bennünket.

*) *Ettingshausen C.*: Medicinalpflanzen, 1862. 121. és 336. old.